

ABD: BM*
Peter Gowan

Amerikalı liderler yirminci yüzyılda iki kez, uluslararası anlaşmazlıkları çözmeye yönelik önemli ortak güvenlik kurumlarını hayata geçirdiler. Her seferinde bu projeler, hayata geçirilir geçirilmez, bizzat Amerika Birleşik Devletleri tarafından ya temelden sarsıldı, ya da değişikliğe uğratıldı. Wilson'ın Milletler Cemiyeti fikri, Senato'daki Cumhuriyetçi muhalefet yüzünden başarısız oldu. Roosevelt'in Birleşmiş Milletler yaklaşımı, kendisinden sonra gelen Demokrat yönetim tarafından terk edildi. 1950'ye gelindiğinde, Dean Acheson'ın yön verdiği Truman yönetimi, dünya siyasetini yönetmeye yönelik oldukça farklı bir siyasal çerçeve oturtmuştu. Bu, BM'nin dağıtılmasını ya da ondan çekilmeyi gerektirmiyordu; BM'nin yapısı ve onun organları, ABD için pek çok faydalı işlevi yerine getirmekteydi. Bu yeni çerçevenin anlamı, BM'yi Amerikan diplomasisinin yardımcılığını üstleneceği ikincil bir

*) NLR (II) 24, Kasım-Aralık 2003.

role indirmektir. Dean Acheson sonraları bunu şöyle ifade etmişti: BM, “kesinlikle sorunlu dünyaya bir Amerikan katkısıdır, [ama] ben şahsen, en ufak bir babalık şüphesinden bile muaf tutarım kendimi”.¹

1940’ların sonunda, Amerikalı liderlerin Roosevelt’in BM projesini bir kenara koydukları o kadar da belirgin bir şekilde ortada değildi. Aslında, bu değişimin tamamlanma anı, görünüşe bakılırsa Washington’ın BM’yi kendi yararları doğrultusunda harekete geçirmedeki başarısıydı: BM’nin Kore iç savaşına Batı müdahalesini desteklemesi. Ancak bundan önce bile aslında BM, dünya genelindeki Amerikan hâkimiyetinin ortaya konmasına yarayan bir araç olarak bir kenara bırakılmıştı. BM’nin önemi azalmıştı ve Roosevelt’in başlangıçtaki tasarımına bütünüyle yabancı bir stratejik ve kurumsal çerçeve içine oturtulmuştu. 1960’lara gelindiğinde Washington, BM’yi yalnızca ikincil bir şey olarak görmeye başlamıştı, aynı zamanda, Avrupa devletlerinin eski sömürgeleri ve diğer devletler, Bağlantısızlar Hareketi olarak örgütlenip Genel Kurul’u Dışişleri Bakanlığı’nın hoşuna gitmeyen görüşlerin dile getirildiği bir platforma dönüştürdüğünde, bazı açılardan çok can sıkıcı bir kurum olarak değerlendiriyordu. Bu tür gelişmeler Acheson’ı alenen, “Birleşmiş Milletler’deki oylar hiçbir şey ifade etmiyor,” demeye itmişti.² Kişisel olarak Acheson’ın bu örgüt hakkındaki duyguları çok daha keskin idi. Acheson, WASP’a [Beyaz, Anglosakson, Protestan] tepeden bakışıyla Roosevelt yönetiminin, Rusya doğumlu oldukça başarılı teknik BM mühendisine gönderme yaparak, “o küçük sıçan Leo Pasvolksy’nin Birleşmiş Milletler”i derdi.³

Pasvolksy uzun zaman önce unutuldu. BM düzenini kuran iki aylık geniş toplantılar için de aynı şey geçerli. Versailles Antlaşması ve Viyana Kongresi üzerine muazzam bir Anglosakson yazın vardır. Pek çok insan Westphalia Antlaşması’nı duymuştur. Peki, ya San Francisco? BM Anayasası ve BM’yi ortaya çıkaran San Francisco Konferansı, Anglo-Amerikan dünyanın kamusal hafızasından büyük ölçüde silinmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avusturya’nın dünyayı Hitler’in Alman, Beethoven’ın Avusturyalı olduğuna inandırmaktaki büyük başarısı gibi, ABD’deki mu-

1) Bkz. Robert Beisner, “Wrong from the Beginning”, *Weekly Standard*, 17 Mart 2003.

2) Douglas Brinkley, *Dean Acheson. The Cold War Years, 1953-1971*, New Haven 1992, s. 304.

3) Beisner, “Wrong from the Beginning”. Keskin bir anti-Bolşevik olan Pasvolksy, 1916’da New York’ta Troçki’yle tartışmış olmakla övünmekten zevk alır.

hafazakârların, Amerikalıları BM'nin -komplo değilse de- yabancıların işi olduğuna ikna etmekte benzer bir başarı gösterdikleri dönemler olmuştur. Oysa, Stephan Schlesinger'in *Act of Creation* adlı çalışması, San Francisco gibi BM'nin de fikir ve kuruluş bakımından Amerikalı olduğunu bize ayrıntılarıyla hatırlatıyor.⁴ Schlesinger'in kitabı, Amerika Birleşik Devletleri'nin devasa ve çeşitlilik arz eden akademik dünyasında bile elli yıllık bir sessizliğin söz konusu olduğu, San Francisco'da 25 Nisan ile 25 Haziran 1945 tarihleri arasında gerçekten neler yaşandığının makul ölçülerde bilimsel bir değerlendirmesini sunan ilk kitaptır.

San Francisco Konferansı'nın pek fazla araştırma konusu olmamasının nedenlerinden biri, bu yeni organla ilgili temel kararların çoğunun büyük güçler arasında zaten Eylül 1944'teki Dumbarton Oaks Konferansı ve Şubat 1945'teki Yalta Konferansı'nda kararlaştırılmış olmasıdır. Yine de San Francisco Konferansı'nın bu şekilde göz ardı edilmesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyaya ilişkin ilk Roosevelt planından San Francisco'ya kadar uzanan BM projesinin izlediği güzergâhın bütününe bilimsel bir şekilde ele alınmasını engellemiştir. Schlesinger şimdi bize, California'daki oturumların oldukça esaslı ve geniş kapsamlı bir incelemesini vermiş bulunuyor; ancak bunun dışında bu kitap, Büyük Güçler'in sonucu belirleyen hesaplarına dair gerçek bir tarihsel perspektiften yoksun olduğu için oldukça sığ olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan, Robert Hilderbrand'in Dumbarton Oaks müzakereleri hakkındaki klasikleşmiş eseriyle mukayese dahi edilemez.⁵ Savaş esnasındaki Amerikan planlarını konu alan daha genel tartışmalar, Roosevelt stratejisinin BM ayağı üzerinde ağırlıklı olarak durmamışlardır. Bu yüzden, Gabriel Kolko'nun yaklaşık kırk yıl önce kaleme aldığı *The Politics of War* adlı kitabı hâlâ vazgeçilmezliğini korumakta olup, hemen hemen resmin tamamını görmemizi sağlayan bir rehber niteliğindeki tek çalışmadır.

FDR* Yayılmacılığı

Stalingrad'da İkinci Dünya Savaşı'nın askeri sonucu belirginleştiğinde, Roosevelt, Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük stratejisini geliştirmek

4) *Act of Creation: The Founding of the United Nations*, Boulder 2003.

5) *Dumbarton Oaks. The Origins of the United Nations and the Search for Postwar Security*, Chapel Hill 1990.

*) Franklin Delano Roosevelt.

için oldukça donanımlı durumdaydı. Gençliğinden itibaren uluslararası siyasete meraklı birisi olarak Roosevelt, okuldayken hararetili bir biçimde Mahan çalışmış ve Harvard'da bulunduğu süre zarfında deniz savaşları üzerine kişisel bir kütüphane toplamıştı. Theodore Roosevelt'in ateşli bir hayranı olan FDR (onun yeğeni Eleanor'la evliydi), gayet bilinçli biçimde açıkça yayılcı görüşlere sahip olan akrabasının adımlarını takip etti. Siyasal kariyeri, askeri strateji konusunda o nesilden bir Amerikalı açısından temel önemde olan bir okulda başladı: Donanma Bakanlığı. 1912'de Donanma Bakanlığı Müsteşarı oldu. Bu görevde, rekabet içinde bulunan Britanya'nınkine yakın bir donanma hedefleyen büyük bir denizciydi. 1914'te, Meksika Devrimi'nin yol açtığı 'siyasal pislği temizlemek' amacıyla Meksika'yla tam bir savaşa girmeye can atıyordu. Aynı yıl şöyle di-yordu: "Ulusal savunmamız tüm Batı yarıküreye yayılmak, denizde bin mil açılmak, Filipinler'i ve ticaret yapabileceğimiz diğer deniz aşırı yerleri kapsamak zorundadır."⁶ Kuzey Carolina'dan barışçıl bir Metodist olan Donanma Bakanı Daniels'i hor gören Roosevelt, Amerika'yı Birinci Dünya Savaşı'nın içine sokmaya çalışıyordu.

Savaş sonrasında Roosevelt, Milletler Cemiyeti konusunda Wilson'ı destekledi, ama aynı zamanda -kendisini Demokrat Parti'nin dış politika düşüncesini şekillendirecek biçimde konumlandırarak- Amerikan askeri gücünü arttırmak da istedi. Başkanlık makamına gelir gelmez Sumner Welles'i Küba'daki 1933 devrimini bastırmak ve Batista diktatörlüğünü tesis etmekle görevlendirdi; Nikaragua'da Somoza gibi hamiliğini yaptığı kişileri pohpohladı ve -içeride Katolik oyların önemini göz önünde bulundurarak- İç Savaş sırasında İspanya Cumhuriyeti'ne silah ambargosu uygulamak suretiyle Franco'ya yardımcı oldu. Mussolini'yle ilişkileri mükemmeldi; Vichy, normal bir diplomatik ortaktı. Faşizmde korkulacak bir yan görmüyordu. Öte yandan FDR -her ne kadar Yahudi mültecilere sığınma sağlama konusunda gönülsüz olsa da- Nazi Almanyası'nı tam anlamıyla yayılcı bir tehdidin yeniden dirilişi saymaktaydı; bu konuda, kendisi gibi Birinci Dünya Savaşı'nda donanma geçmişine sahip olan Churchill'le aynı görüşteydi. Dolayısıyla, Avrupa'da savaş patlak verdiğinde ve hatta ABD savaşa girmeden önce Roosevelt yönetimi, Amerika liderliğinde yeni bir dünyanın peşine düşmüştü bile.

6) Robert Dallek, *Franklin D. Roosevelt and American Foreign Policy, 1932-1945*, New York 1979, s. 9.

ABD'nin küresel hâkimiyetini hedefleyen bu büyük projenin temel bir sorunu halletmesi gerekiyordu tabii: Amerikan iç politikasının böyle bir dış role uygun şekilde nasıl yeniden yapılandırılacağı. Bu mücadelede Wilson mağlup olmuştu, ama 1930'ların sonuna gelindiğinde ülke içindeki siyasal güçlerin görünümü oldukça değişmiş durumdaydı. Öncelikle Amerikan iş dünyasının başat sektörleri artık ağırlıklı olarak ABD'nin küresel liderliği fikrini benimsemişlerdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Cumhuriyetçiler içinde Wilkie'nin yükselişi ve Roosevelt'e karşı -John Foster Dulles'in tavsiyesiyle- Dewey'nin adaylığı, yeni konsensüsü gözler önüne seriyordu. Aralarında Stimson, Lovett ve McCloy'un da bulunduğu Roosevelt yönetimi içinde yer alan etkili bir Cumhuriyetçi grup, bu yeni konsensüsün göstergesiydi. Büyük sermayenin bu iki partili koalisyonunun Roosevelt'ten istediği, uluslararası genişlemenin Amerikan iş dünyasının çıkarına olacak biçimde güvenli ellerde olmasının garanti edilmesiydi. Bu çevrelerde Başkan Yardımcısı Henry Wallace'ın temsil ettiği uluslararasılık güvenilemeyecek derecede liberal bulunuyordu; bu yüzden Roosevelt, Wallace'ı görevden aldı ve onun yerine muhafazakârların karşı çıkmayacağı bir kişi olan Harry Truman'ı getirdi.⁷

Ancak Amerika Birleşik Devletleri'nde popüler izolasyonizm henüz varlığını koruyordu ve savaş bittiğinde Amerika'da iç sorunların çözülmesine odaklanılmasını talep eden baskıların artması gibi ciddi bir tehlike söz konusuydu. Patronlar sınıfı koalisyonu, Roosevelt'ten bu soruna etkili bir çözüm bulmasını bekliyordu; milyonları istenilen biçimde harekete geçirebilen bir kitle siyasetinin bünyesinde barındırmak zorunda olduğu, güçlü bir 'ahlâki' bileşene sahip bir çözüm olmalıydı bu. Roosevelt'in ülke içi kamuoyunu BM'ye hazırlamaya yönelik uğraşının büyük kısmı bu tür bir idealist çağrıyla oluşturmakla ilgiliydi; üstelik bu, küresel güç siyasetine yönelen bir Amerikan devleti olmanın gerekleri ve ABD kapitalizminin uluslararası genişlemesinden ödün vermeksizin gerçekleştirilmeliydi. Savaş zamanı Amerika'sında, Wilsoncu uluslararasıılığın yenilenmiş bir versiyonu dışında, ulusun dünya liderliğine inanması için gerekli olan bayrağın yaratılmasını sağlayacak yerel malzeme yoktu. Sonradan Roosevelt'in BM fikrine bağlılığını değerlendirenler, farklı bir ahlâki öze dikkat çekmeyi tercih etmişlerdir: yeni ve

7) Dallek, *Roosevelt and American Foreign Policy*, s. 482-483.

barışçıl bir dünya düzenine yönelik ulvi bir etik çağrı yerine, daha gerçekçi olan güçlü bir anti-komünizm. Fakat bu, savaş esnasında, Sovyetler Birliği'yle askeri ve diplomatik ittifakın zafer için zaruri görüldüğü sırada, işe yarar bir seçenek olmaktan uzaktı.

Meseleyi çözmekle uğraşırken Roosevelt yönetimi çok önemli bir şeyi kavradı: uluslararası kurumlar, eşzamanlı olarak birbirinden radikal biçimde farklı iki yöne de karşılık verebilecek şekilde inşa edilebilir olmalıydı. Bir yüzü, hem ABD hem de uluslararası düzeyde, kitlesel popüler siyasete dönük olacaktı. Bu, daha iyi bir dünya vaat eden, ilham verici etik yüz olacaktı. Fakat eşzamanlı olarak, örgütün içe dönük yüzü, tamamen farklı ve aslında ilkine karşıt biçimde, hegemon ülkenin güç siyasetinin çerçevesi olarak şekillendirilebilmeliydi. Dahası, bu iki yüz, birbiriyle gerilim içinde olmamalıydı (BM'nin kuruluşundaki başarının anahtarı budur): ahlâki maske, kurum içi desteği hem gizleyebilir hem de kuvvetlendirebilirdi. Büyük güç siyasetinin gerçekliklerinden kaçmak bir yana, Roosevelt'in BM planı, onun bu güçlerle karşı karşıya gelmesine ve onları ikna etme yöntemine dayanıyordu.

Büyük Devlet Yönetimi

Başından itibaren Roosevelt, bir avuç büyük gücün nefes kesici diktatörlüğü biçimini alan bir iç yapıyı, Wilsoncu BM bayrağıyla sarmalama niyetindeydi. Bu konuda hiç tereddüt etmedi. Bu yeni örgüt, sıradan üye devletlere Genel Kurul'da göz ardı edilebilir bir güç veriyordu: bu, Milletler Cemiyeti'nden keskin bir kopuştu. Roosevelt'e göre büyük güçlerle diğer devletleri bir araya getiren daha dar 'yürütme komitesi' de büyük ölçüde güçsüzdü. Tüm yürütme gücü, birkaç daimi devletin elinde yoğunlaşmalıydı. Roosevelt için esas sorun, bu yönetim kümesi içinde Amerika'nın egemen olmasını nasıl sağlayacağıydı.

Bu noktada Roosevelt, hem Churchill hem de Stalin'den kaynaklanan sorunlarla karşılaştı. Pek çok açıdan Roosevelt'in yeni yapıyla ilgili Stalin'le olan sorunları, Churchill'le olanlardan daha kolay halledilebilir nitelikteydi. Başlangıçta Roosevelt, savaş sonrası yönetimi, ABD, Birleşik Krallık ve SSCB'den oluşan bir üçlü yönetim -ya da, Hilderbrand'in keskin bir biçimde ifade ettiği üzere, Bismarck dönemi *Dreikaiserbund*'unun modern bir versiyonu- olarak tasavvur etmişti. Stalin, Tahran'da kendi-

sine sunulduğunda bu düşüncüyü son derece hoş bulmuştu. Ancak zafer yaklaştıkça Roosevelt, dünya halklarını ortak bir mecliste biraraya getirmeye yönelik bir yüce hedeften giderek daha fazla bahseder oldu. Stalin'in ise kesinlikle böyle bir isteği yoktu. Esasında Stalin'in öncelikleri, yerel ve pratikti: savaşın sonucunun mutlaka Sovyet devletinin jeopolitik güvenliğini sağlayacak düzenlemeler ortaya çıkarması konusunda kararlıydı. Ancak şimdi, ortağı Roosevelt'in daha önceki anlaşmadan sapacağından korkmak için haklı gerekçeleri vardı. Çünkü Hilderbrand'in belirttiği üzere, Dumbarton Oaks'ta BM planı tartışılırken "Amerikalılar, Batı'ya Sovyet alanına burnunu sokma imkânı veren evrenselci yaklaşım lehine, Kremlin'in kendisine yakın komşuları üzerinde otorite sağlama-sını umduğu bölgecilik ilkesinden vazgeçtiler."⁸

Bu değişimi sezen Stalin, yeni küresel organın, SSCB'ye karşı diğer devletleri yan yana getirmeye yarayan bir araç olarak kullanılmasını engelleyecek biçimde tasarlanması gerektiğini tespit etti. Moskova için böyle bir koruma sağlamanın açık zorlukları vardı. Stalin, gerçeği görebiliyordu: Bu yeni örgütün üyeleri arasında Amerikan kontrolünde biraraya getirilmiş bir yığın devlet olacaktı. Dolayısıyla SSCB, bu yeni örgütün tüm organ ve kurullarında kolaylıkla tecrit edilebilecekti. Stalin'in buna ilk tepkisi, tüm Sovyet cumhuriyetlerinin de bu kuruluşa üye yapılması talebiydi.

Bu manevra, söz konusu talebin ABD kamuoyunda asla kabul edilmeyeceğini bilen Washington'da paniğe neden oldu. Ancak, zaten Roosevelt'in üyelere kayda değer yetkiler vermek gibi bir niyeti olmadığı için, bu aslında çok da önemli bir mesele değildi. Roosevelt, Stalin'i Genel Kurul'da yalnızca fazladan iki koltuk (Ukrayna ve Belarusya için) daha elde etmeye ikna etti. Yalta'da ABD ve Britanya, ilke olarak bu tavizi kabul ettiler, ancak son kararın San Francisco Konferansı'nda alınmasında ısrarcı oldular. Stalin'in talebinin esas halledilemeyen boyutu, yeni örgüt içinde tüm önemli konu ve prosedürlerde Büyük Devletler'e veto hakkı verilmesine yönelikti. Bu konuda ABD, başka bir ülkeyle doğrudan anlaşmazlık içinde olan devletin o konuda oy hakkı bulunmaması ve vetonun prosedürle ilgili meselelerde değil, politikalar söz konusu olduğunda kullanılması noktasında direndi.

8) Hilderbrand, *Dumbarton Oaks*, s. 215.

Merkezileşme mi, Bölgesel Alanlar mı?

Britanya da bu konuda benzer bir sorun çıkardı. Cordell Hull'a göre Churchill, BM'nin bir Amerikalılar Konseyi, bir Avrupa Konseyi ve bir Doğu Asya Konseyi'nden oluşan bölgeselleştirilmiş bir yapısı olmasını istiyor, Güney Asya, Ortadoğu ve Afrika'yı (yani, Britanya İmparatorluğu'nun ağırlık alanını) bütünüyle düzenleme dışında bırakıyordu.⁹ Bu planın Roosevelt'e çekici gelen yanları vardı. Söz konusu plan, hem Washington'ın Orta ve Güney Amerika üzerindeki kontrolünü devam ettirme kararlılığına hizmet ediyor, hem de ABD'nin Avrupa ve Doğu Asya'dan dışlanmasını engelliyordu. Amerikan gücü oldukça etkili bir biçimde Almanya'ya yerleştirilecek ve BM'nin vesayet gömleği Akdeniz, Batı Afrika, Hindçin, Kore ve Tayvan'da üsler kurmakta kullanılabilirdi. Churchill, bu bölgeselci anlayışın bir yandan ABD ihtiyaçlarını tatmin ederken, diğer yandan Britanya İmparatorluğu ve onun Avrupa'daki liderlik rolünü en iyi koruma yolunu sağlayacağını hesaplıyordu.

Eğer Roosevelt, İkinci Dünya Savaşı sonrası stratejisi olarak Avrasya'nın iki ucunda denge kurmaya karar verseydi, Churchill'in planının çekiciliği olabilirdi. Gevşek bir bölgeselci düzenleme, ABD'nin Avrupa ve Uzak Doğu'da yerel tartışmalar 'üstü' kalmasını ve gerektiğinde kendisine karşı düşmanca koalisyonların oluşmasını engellemek için müdahale edebilmesini sağlayacaktı. Ancak kısa süreli bir kararsızlığın ardından Roosevelt, Churchill'in planını reddetti ve küresel bir büyük gücün yönetiminde bir merkezi yapı planı ortaya koydu. Roosevelt'in serbest ticaret fikrini (dünya pazarlarını Amerikan endüstrisine açmak) kafasına takmış olan, Dışişleri Bakanı Cordell Hull, kendi sığ ticaret odaklı vizyonunu engelleyebilecek tüm bölgeselci 'nüfuz alanları'nı yok etmeye kararlıydı. Bu tür blokların tehlikelerini tartışırken Pasvolsky -bakanına Japonların Ortak Başarı Alanı tanımının Asya'ya dair bir Monroe Doktrini olduğunu hatırlatarak kırdığı potun ardından- "eğer biz imtiyaz istersek, başkaları da isteyecektir" ve bu, "Sovyetler'i kendi kontrolünde bir bileşime itecektir" diyordu.¹⁰ Roosevelt bu tür değerlendirmelere sıcak bakıyor, ayrıca Hull'un Kongre'deki etkin güçler adına konuştuğunu da biliyordu. Zaten FDR, işleyiş biçimi Amerikan çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek bir merkezi yapı yaratabileceğini düşünmekteydi.

9) *Memoirs of Cordell Hull*, New York 1948, Cilt II, s. 1640.

10) Hilderbrand, *Dumbarton Oaks*, s. 248.

Roosevelt'in bu küresel yönetim biriminde Amerikan hâkimiyetini sağlamaya yönelik ana hamlesi Çin kartını oynamaktı. Roosevelt, üç de-ğil, 'Dört Polis'in dünyada düzeni sağlayacağını açıkladı. Tavşanı şapka-
dan çıkarmadan önce, Çan Kay-Şek'in kolayca satın alınabilir ve moral
açıdan çökmüş rejiminin (o tarihte Chungking'de* bir kalıntı haline
gelmişti) bir Amerikan himayesi olarak oyunu sadık bir biçimde oyna-
yacağından emin oldu. Bu, dörtte ikinin ABD oyu olması demektir. Bri-
tanya'nın o anki durumuna bakıldığında, düşmanlıklar son erdiğinde
Londra'nın uzunca bir süre ciddi biçimde Amerikan askeri ve mali gü-
cüne bağımlı olacağı açıkça görülüyordu. Bu durum, Washington için
önemli olan tüm meselelerde iki oyun üçe dönüşebileceğine işaret edi-
yordu. O zaman Sovyetler Birliği'nin ne önemi vardı? Bu aşamada Was-
hington'un en önemli önceliği, Amerikan gücünü ve iş dünyasını kapi-
talist dünyanın dört bir yanına yaymaktı. O zaman için Beyaz Saray'ın
önündeki büyük yapısal hedef, bir bütün olarak SSCB'yi yutmak değil,
bu yayılmayı. BM idaresinde üç oya ilaveten Sovyetler'in jeopolitik gü-
venlik endişelerine duyulacak saygı, işe yarayacak bir formül gibi görü-
nüyordu.

Ancak Churchill, Ekim 1942'de Roosevelt'in planını öğrendiğinde
dehşete düşmüş ve çok öfkelenmişti. Tekrar tekrar "Amerika Birleşik
Devletleri'nin Çin'le ortak oy kullanması"ndan bahsetti ve ABD'nin Çin
manevrasıyla merkezi bir BM vizyonu ve Britanya İmparatorluğu'na yö-
nelik Amerikan planları arasındaki bağlantıyı kolaylıkla fark etti. Ro-
osevelt'in Üç Büyükler'e zorla kabul ettirmeye çalıştığı 'şıfıntılar', "de-
niz aşırı Britanya İmparatorluğu'nu tasfiye etmeye yönelik her girişim-
de ABD'yle birlikte ortak oy kullanacaktı".¹¹ Eden, Çin'in "savaşta son-
ra bir devrim yaşayabileceği"¹² uyarısında bulunarak Roosevelt'i yolun-
dan çevirmeye çalıştı. Ama Roosevelt yolundan dönmeyince Churchill,
-De Gaulle hakkındaki görüşleri göz önünde bulundurulduğunda başa-
rı şansı olmasa da- Fransa'yı yanına alarak kendi 'ortak oy'unu yarat-
mak için uzun bir mücadeleye girişti. Churchill, Amerika'nın Hindicin,
Tunus ve Senegal'le ilgili planlarını durdurmak amacıyla Fransa impa-
ratorluğunun savaşta sonra yeniden inşa edilmesine karar vermişti.

*) Çin'in güneyinde bulunan bir kent; Japonların Çin'i istilası sırasında (1937-1945) Çin hükümeti geçici olarak burada görev yapmıştır. (ç.n.)

11) Gabriel Kolko, *The Politics of War. The World and United States Foreign Policy, 1943-1945*, New York 1968, s. 266-267.

12) Dallek, *Roosevelt and American Policy*, s. 389-390.

Roosevelt buna gayretli bir biçimde direndi; 1944'deki askeri çıkartma gününden uzun süre sonra bile Vichy rejimiyle diplomatik ilişkilerini sürdürdü ve 'Dört Büyükler'in Georgetown, Dumbarton Oaks'ta BM'nin yapısı üzerine müzakere yürüttüğü Eylül 1944'e kadar Fransa'daki De Gaulle yönetimini tanımayı reddetti (Dumbarton Oaks toplantısı, hâlâ Almanya'ya savaş ilan etmemiş olduğu için Rusların, Çin hükümetiyle aynı masaya oturmaması yüzünden iki ayrı konferans şeklinde yapıldı). Roosevelt nihayet Vichy'yi bırakıp De Gaulle hükümetini tanıdığı anda bile Washington, Beş Büyükler'in bir parçası olarak Fransa'yı kabul etme konusunda ayak sürüyordu. Churchill'in himayesine güvenmek için hiçbir nedeni olmayan De Gaulle, kendine Yalta'da yer bulamadı. Hatta San Francisco Konferansı toplanırken, Washington'ın ona karşı tavrı De Gaulle'ü Dumbarton Oaks'a isyan etmeye ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olmayı reddetmeye itti. Ancak San Francisco'da Fransa yumuşayıp Beş Büyükler'e dahil olurken, Amerikalılar da kendi üsleri için uygun yerler olarak gördükleri Fransız İmparatorluğu'nun kalıntılarına yönelik planlarından vazgeçmek zorunda kaldılar.

Roosevelt Modeli

Bu çetin güç mücadelelerine karşın, Roosevelt'in hayatının son ayları ve haftalarında Birleşmiş Milletler projesine bağlılığı, ölümünden sonraki birkaç ay içinde San Francisco Konferansı'nın, tam anlamıyla onun ve yardımcılarının tasarladığı türden bir organ doğurmasını sağlayacak iç ve dış desteği devam ettirdi. Bu, usta işi bir kurum mühendisliği idi. BM, başından itibaren Milletler Cemiyeti'nden miras kalan iki bayrağa sahip oldu. Birincisi, onun tüm dünyayı kapsayan faaliyet alanı iddiasıydı. Söz konusu iddia San Francisco Konferansı'nda bir vatten öteye gidemedi, çünkü hem Mihver devletleri dışlanmıştı, hem de Avrupa imparatorlukları hâlâ yok olmamıştı. Ama zaman içinde, Almanya ve Japonya'daki İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden inşa süreci ve Asya ile Afrika'daki dekolonizasyon [sömürgesizleştirme] sayesinde BM, hem faaliyet alanı hem de konum olarak Milletler Cemiyeti'ni çok geride bıraktı. İkinci bayrak ise, barış ve silahlı çatışmaların çözümüne yönelik yenilenmiş bağlılıktı. Aslında, BM Anayasası'nın deklare ettikleri arasında daha pek çok şey vardı ve zaman içinde bir sürü uzman-

laşmış BM dairesi ortaya çıkacaktı, ama bu iki bayrak, dünya örgütünün başlıca sembolü oldular ve olmaya da devam ediyorlar.

Kuruluş konferansında bu bayraklardan ikincisi daha belirgindi, çünkü, daha önce de belirtildiği üzere, birinci bayrak hâlâ ikinciyle birlikte var olabilen siyasal koşullara bağlı bir unsurdu: Yalnızca Almanya ve Japonya değil, hâlâ onların müttefikleri olanların ve hatta Mihver devletlerinden yana görünmüş tarafsızların bile BM'ye katılmasına izin verilmiyordu. Schlesinger, bir çiçek çelengi içindeki dünya haritasından oluşan BM logosunun, bilinçli bir biçimde Nazi Almanya'sıyla dostluğu yüzünden Arjantin'i dışarıda bırakacak biçimde tasarlandığını anlatır. Truman yönetiminin Arjantin'i BM'ye sokma kararlılığı her nasılsa Motolov'un San Francisco'da ufak bir propaganda başarısı kazanmasına imkân verdi ve Amerikan basınının büyük kısmı Beyaz Saray'ı Makya-velizmle itham etti. Fakat BM kozmopolitizminin kasıtlı bir biçimde Müttefikler koalisyonu ile bağlantılı olması, her zaman bu örgütün belirleyici özelliği olmuştur; özellikle de Beş Büyükler'in bileşimi ve Almanya ile Japonya'nın tüm mevkilerden dışlanmasıyla.

Ama aynı zamanda, San Francisco'da devletlerin egemen eşitliği ilkesinin ve tüm ulusların potansiyel üyeliğinin açık olduğunun ilan edilmesi, BM'nin tüm dünya halklarının temsilcilerini bir gün biraraya getirebileceği mesajını verdi. Bu, BM'ye benzersiz bir popüler hava kazandırdı: siyasal demokrasi değil, sosyal adalet hiç değil; sadece dünya çapında kapsayıcılık açısından. Bu noktada hiçbir şekilde bir dünya hükümeti söz konusu değildi: Roosevelt yönetimi, böyle bir şeyin embriyosundan bahsedenlere bile hep şiddetle karşı çıktı. Öte yandan, etnik kapsama alanının genişliği, BM'ye otoritesi belirsiz de olsa, her zaman için böyle bir güç vermiştir. Bu güç, neredeyse dünyanın her yerindeki potansiyel ya da fiili silahlı çatışma bölgelerinde diplomatik odak noktası olma rolünü kuvvetlendirmiştir. Çatışmaların her iki tarafındakiler de sürekli olarak BM'yi kendi davaları için destek kazanma çabası yürütülen bir platform olarak kullanmaya çalışmışlardır; tıpkı Amerika Birleşik Devletleri'nin BM'yi açıkça ve sürekli olarak kendi ivedi stratejik çıkarı çerçevesinde tanımlamadığı çatışmaları idare etme ya da kontrol altına almada sorumluluğu bulunan organ olarak kullanması gibi.

Sunduğu normatif vaatler bunlar olmakla birlikte, Roosevelt'in paketi aynı zamanda BM'nin, hiçbir şekilde ABD'nin küresel stratejisini iz-

lemesi önünde bir engel haline gelmemesi için çalıştı. Genel Kurul'a kayda değer bir politika belirleme gücü verilmeyerek, BM'nin kozmopolitan idealinin içi boşaltıldı. Karar alma yetkisi, kaba kuvvet dışında en ufak bir şekilde temsil ilkesine dayanmayan Güvenlik Konseyi'nde yoğunlaştırıldı. Aslında Genel Kurul'un etki alanı ile Güvenlik Konseyi'nin olağanüstü oligarşisi arasındaki bu radikal kopukluk, Roosevelt yönetimi içinde bitmez tükenmez bir tartışma konusuydu. Roosevelt'in kendisi, güce dayalı siyasal yelpazenin en aşırı ucundaydı ve pek de gizlemeye gerek duymaksızın Dört Polis'e tam bir dikta yönetimi sunma eğilimindeydi. Bir süre, bir başka ABD destekçisi olarak Brezilya'yı bu dörtlüye katma fikri üzerinde düşündü, ancak yardımcıları onu bu fikirden vazgeçirdiler. Buna karşın, esas olarak dünya çapındaki dörtlü jandarmanın keyfi yetkilerini gözlerden saklayacak bir vitrin düzenlemesi olarak Güvenlik Konseyi'ne, bir bütün olarak Genel Kurul tarafından dönüşümlü seçilecek (Sumner Wells'in istediği gibi bölgesel değil) altı devletin daha girmesine ikna oldu. Seçilmiş üyeleri güçsüz kılma ve temsili ilkenin geçerli olmamasını sağlamada, söz konusu dörtlünün kapsamlı veto haklarına güvenilebilirdi.

Doğumun Organizasyonu

Nisan 1945'te 46 ülkeden delegeler, Dumbarton Oaks'ta ABD tarafından tasarlanan ve sonraki aylarda Washington'da şekillendirilen genel BM taslağı üzerindeki son rötuşları yapmak üzere San Francisco'ya geldiğinde durum buydu. Roosevelt toplantıdan iki hafta önce ölmüştü. Onun son Dışişleri Bakanı ve US Steel'in eski başkanı Edward Stettinius, Truman tarafından -gönülsüzce- toplantılara başkanlık etmekle görevlendirilmişti. Stephen Schlesinger'in kitabı, bu toplantıların bütünüyle Amerikan kontrolünde geçtiğini ayrıntılı bir biçimde ortaya koyar. Tüm katılımcıların hazır bulunduğu toplantılar, delegelerin daha çok Broadway'deki müzikal izleyicileri gibi oturdukları Opera Binası'nda gerçekleştirildi (oditoryum, bu toplantılar için Broadway'den bir tasarımcı tarafından düzenlenmişti). Zeytin dallarıyla birbirine bağlanmış dört altın sarısı sütun, yarım daire biçiminde mızrak tepesine asılmış bayraklar, 'kozmetik etki yaratma amaçlı mavi filtrelî' yirmi dört spot ve galayı süslemek için savaş müziği çalan bir sahne arkası bando-

su vardı. Uzman komitelerinin katıldığı daha can sıkıcı meseleler ise Opera Binası'nın yakınındaki Gaziler Binası'nda gerçekleştirildi. Bunlar, toplantıların pasifliği ve etkisizliğini gösteren bir ortam sunsa da, aynı şey Stettinius'un Fairmont Oteli'ndeki çatı katı için söylenemez; çünkü burası, Büyük Güçler'in ev sahibiyle görüşmek için çağrıldıkları ve esas pazarlıkların gerçekleştiği yerd.

Bu arada, birkaç mil uzakta, eski İspanyol garnizonundaki ordu üsünde ABD askeri istihbaratı, delegelerin ülkeleriyle kurdukları telgraf trafiğini sistematik bir biçimde kesintiye uğratiyordu ve bu mesajlar, şifreleri çözülmüş bir şekilde Stettinius'un kahvaltı masasına bırakılmaktaydı. Öte yandan FBI da hem delegelerin hem de konferans için bir araya gelmiş sömürge-karşıtı lobilerin ve diğer yıkıcı grupların şehirdeki hareketlerini takip ediyordu. Bugün bile gizlice toplanan o bilgilerin çoğu sansürlü haldedir.¹³ Yabancı (ve hatta bazı Amerikalı) delegelerin sıkı bir şekilde gözlenmesinin yanında, Amerikan refahı ve çekiciliğinin oyalayıcılığı da söz konusuydu. Çok daha seçkin bir toplantı olan Dumbarton Oaks'ta bile Stettinius, Britanyalı ve Sovyet müzakerecileri gizlice Manhattan'ın eğlence mekânlarına (Diamond Horseshoe gece kulübündeki geceyarısı şovu, Radio City'de Katherine Hepburn, Nelson Rockefeller'la kokteyl) ve Virginia malikânelerine götürmüştü (terasta viski içerken Stettinius, manzaranın güzellikleri üzerine -Britanyalı bir meslektaşının ifadesiyle, "bu manzaraya sahip olmanın ötesinde sanki onu kendisi resmetmişçesine"- nutuk atıyordu).¹⁴ San Francisco Konferansı sırasında, BM'ye ayrılmış bir salonda her gün ücretsiz Hollywood filmleri gösterildi, Bay Area'ya keşif balonlarıyla turlar düzenlendi, Sahil Güvenlik tekneleriyle deniz gezileri yapıldı, özel skoç, burbon, şampanya, rom, brendi ve sigara teslimatları yapıldı ve çok sayıda göz kamaştırıcı resepsiyon verildi.

Bu göz boyama bombardımanının ortasında konferans, iki meseleyi çözmeye çalışıyordu. Birincisi, Amerikan küresel gücünü örtmek için -Roosevelt'in istediği doğrultuda- tasarlanmış bu yeni yapı içinde Sov-

13) "San Francisco'da dinleme ve şifre kırma işiyle meşgul askeri personelin kendine has bir başarı anlayışı vardı: 'İşin baskısı sonunda hafifledi ve 24 saatlik gün kısaldı. Şube'de, Konferans'ın başarısının bu katkıya çok şey borçlu olduğu hissi var": Schlesinger, *Act of Creation*, s. 331.

14) Sonra, "grubun akşam yemeği yediği ve ilahiler söyleyen bir zenci dörtlüsü tarafından eğlendirildiği Stettinius'un evine (*Horseshoe - At nalı*) bir süvari alayı geldi": Hilderbrand, *Dumbarton Oaks*, s. 82-83.

yetler Birliği'nin sahip olacağı konumla ilgiliydi. Molotov ve Gromiko, Dumbarton Oaks'tan San Francisco'ya değişikliğe uğramamış görüşlerle gelmişti. Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin veto hakkı, yalnızca öze ilişkin meseleleri değil, prosedürü de kapsamalıydı, çünkü -Gromiko'ya göre- prosedürün çabucak öz haline gelmesi kadar kolay bir şey yoktu. Görünüşe bakılırsa, bu konuda destansı bir meydan muharebesi verildi; bu konudaki tıkanmışlığın konferansı başarısız kılma ihtimali, Amerikan basınına heveslendirmişti. Oysa gerçekte Stalin, Cumhuriyetçi senatörler ve ABD basını ile kamuoyunun büyük kısmının öfkesine karşın, süratle bir uydu rejim kurduğu İkinci Dünya Savaşı sonrası Polonya'sının Sovyet denetiminde kalmasına Batı'nın razı olmasını sağlamaya odaklanmıştı.

Sıklıkla Roosevelt'ten daha ilkeli bir anti-komünist olduğu düşünülen ve Doğu Avrupa'da totaliter gaspa karşı daha sert bir çizgi benimseyen Truman, Sovyet talepleri karşısında hiç tereddüt etmedi. Veto hakkının genişliği konusundaki kördüğümü çözmek için Truman, "Polonya, Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Avusturya, Yugoslavya, Letonya, Litvanya, Estonya ve diğerlerinin ABD çıkarları açısından önemli olmadığını" açıkça belirtmek için Harry Hopkins'i Moskova'ya gönderdi (ve Roosevelt'i bile geride bırakan bir kinizme Polonya'daki bir seçimin, Kansas City'de Tom Pendergast'ın ya da Chicago'da Boss Hague'unki kadar özgür olabileceğini söyledi).¹⁵ Missouri'den gelen bu küçük demokrat 'kahraman'dan aldığı garantiyle Stalin, bunu önemsiz bir mesele addedercesine tek bir el hareketiyle ABD'nin veto versiyonuna muhalefeti kaldırdı. BM'nin kuruluş konferansı, her önemli çekişme noktasında Sovyetler'in geri adım atmasıyla sonuçlandı. ABD delegasyonu içindeki şahinlerin -başta Cumhuriyetçi senatör Vandenberg olmak üzere- sevinmek için pek çok nedeni vardı.

San Francisco'daki bu kolay Amerikan zaferini nasıl açıklamak gerekir? Esasında Stalin, Doğu Avrupa'nın kendi kontrolünde kalmasına, yeni küresel kurumların yapısından çok daha fazla önem veriyor ve bunu kabul ettirmenin öbür konuda da kayda değer söz hakkı doğuracağını düşünüyordu. Vicdansızlığı hakkındaki efsane bir yana Stalin, kendi imparatorluğunu kurmuş olduğu SBKP'nin dışına çıktığı soğuk aralarda saf ve taşralı bir siyasetçiydi. Roosevelt, Hitler tarafından kolaylık-

15) Schlesinger, *Act of Creation*, ss. 213, xvii.

la kandırılan, hatta Çan Kay-Şek'in bile etkilemeyi başardığı 'Mareşal'i pohpohladı ve onu, savaş sırasındaki ittifakın, savaştan sonra iki alan arasındaki barışçıl bir bölünme haline gelebileceğine inandırmayı başardı (Stalin ciddi ciddi Batı'yı yalnızca bir savunma tepesi bağlamında düşünüyor, Doğu'daki ufak tefek kırıntılarla uğraşıyordu: Kuril adalarını Japon işgalinden kurtarma ve Kore'nin yarısından çekilme, vb.). Kentin tek bir noktasında ABD ya da Britanya birlikleri bulunmadığı halde Berlin, ortak Müttefik kontrolüne teslim edilirken, Roma'ya tek bir Sovyet askerinin bile ayak basmasına izin verilmedi. Doğu Avrupa'yı (Batı Berlin gibi bir delik olsa da) fiziksel olarak ele geçirdikten sonra Stalin, esas olarak, dayanak noktalarının Britanya ve Amerikalılar tarafından kabul edilmesini sağlamaya çalışıyordu ve bunun için, veto yetkisinin doğabilecek tehlikeleri bertaraf edeceği inancıyla BM'nin inşasında söz hakkından feragat etmeye oldukça hazırды.

Her ne kadar Stalin gibi Roosevelt de kendi kendini kandırma durumunda kaldıysa da (Moskova'yla Washington arasındaki iyi ilişkilerin eşit temelde olmasa da- savaştan sonra da devam edebileceğine belli belirsiz o da inanıyordu) yine de onun ufku daha genişti. ABD'nin gücü bölgesel değil, küreseldi ve kendine uygun bir kurumsal çerçeveye ihtiyaç duyuyordu. Stalin'in kurulmasına izin verdiği BM, başlangıçtaki Sovyet korkularını zamanla geçerli kıldı. Kuruluşundan sonraki yarım yüzyıl içinde, SSCB'nin bu kurumdan tek bir somut fayda elde ettiğini söylemek güçtür. Hilderbrand'in ifadesiyle, kısa süre içinde Sovyetler, "kendilerini gittikçe daha fazla izole edilmiş, saldırıya daha açık, milletler ailesinin gerçek yüzkarası olarak hissederken buldular."¹⁶

Öte yandan, sonraki yıllarda Roosevelt'in BM anlayışının da sağlam bir şekilde ayakta kaldığı söylenemez. Schlesinger'in kitabının en çarpıcı bölümleri, Amerikan hegemonyası için gerekli olan -BM'yi de içine alan ama onun ötesine geçen- alternatif siyasal çerçevenin ilk işaretlerinin San Francisco Konferansı'nda ortaya konduğuna dair sunduğu kanıtlardır. Acheson'ın büyük stratejisinin kökenlerini ele alan ortodoks değerlendirmeler, bu stratejinin ortaya çıkışını, ABD ile SSCB arasındaki gittikçe çatışmalı bir hal alan ilişkilerin sonucu olarak açıklar. Bu ortodoks yaklaşım içinden bazıları artan gerilimden Sovyetler Birliği'ni sorumlu tutarken, diğerleri Truman yönetimini suçlar. Ancak Ache-

16) Hilderbrand, *Dumbarton Oaks*, s. 254.

son'un Amerikan dış politikasına verdiği yöne (dünya barışı için başından itibaren ortak güvenlik örgütlerine değil -ki bu örgütlerde, kuralları çığnemediği sürece ilke olarak kimse düşman değildir-, dost-düşman çizgisi üzerine kurulu ikitaraflı güvenlik ittifaklarına vurgu yapıyordu) bakmanın bir başka yolu daha vardır ve bu yol, Roosevelt'in Amerikan hegemonyasının nasıl bir biçim alması gerektiği hakkındaki vizyonunun ne kadar belirsiz olduğuna dikkat çeker.

Rockefeller'in Rolü

Roosevelt yönetiminin büyük kısmı savaşmakla ve bir ortak güvenlik örgütü aracılığıyla Amerikan hâkimiyetini temellendirme hazırlıklarıyla uğraşırken, Nelson Rockefeller liderliğindeki Latin Amerika'dan sorumlu bölüm, bunların ikisiyle de ilgili değildi. Latin Amerika'da yürütülmesi gereken bir savaş yoktu ve Rockefeller'in meşgul olduğu örgütsel yapı, dost-düşman ilkeleri üzerine kurulu bir hegemonik güvenlik ittifakıydı. Rockefeller, 1940'tan beri Roosevelt yönetimi içinde Amerikan Ülkeleri Arası Siyasi İşler Koordinatörü'ydü ve buradaki başlıca hedeflerinden biri, en azından Britanya'nın bölgedeki varlıklarını ele geçirerek -bir resmi nottaki kendi ifadesiyle- "Latin Amerika'nın hammadde pazarı ve mamul eşya kaynağı olarak Avrupa'ya bağımlılığını azaltmak"tı. Bir başka resmi notta, "Britanya'nın Latin Amerika portföyünde iyi hisseler" olduğu yazıyor, "bunları şimdi ele geçirmeliyiz" deniyor, ama aynı zamanda "Britanya'nın elinde tutmasına izin verilmesi gereken bir yığın değersiz şey" olduğu da vurgulanıyordu.¹⁷ Rockefeller bu amaca ulaşmak için tek tek tüm Latin Amerika ülkelerinde koordinasyon komiteleri kurdu. Amerikalı bir kıdemli diplomatın Latin Amerika İşleri'nden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı'na, yani Rockefeller'in şefine yazdığı bir mektupta açıkladığı üzere, bu komiteler, Standard Oil, Guggenheim, GE ve United Fruit gibi şirketlere mensup "en büyük işadamlarından oluşuyor"du. Bu komitelerin "genel politikamızın ne olması gerektiğine dair kesin fikirleri var ve genel olarak bu işadamlarının fikirleri, en gerici fikirler olagelmıştır."¹⁸

17) Peter Collier ve David Horowitz, *The Rockefellers. An American Dynasty*, New York 1976, s. 230.

18) *The Rockefellers*, s. 233.

Rockefeller bu işte o kadar başarılı oldu ki, Kasım 1944'te Latin Amerika İşleri'nden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcılığı'na terfi etti. 1945 yılı başlarında bölgedeki Amerikan hâkimiyetini bir askeri-güvenlik ittifakı aracılığıyla resmileştirmek için Mexico City, Chapultepec'te bir Amerikan ülkeleri konferansı organize etti. Biçimsel olarak Chapultepec Paktı'yla ABD, bölge devletlerini dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı korumakla yükümlü oluyordu; pratikte ise, ABD'nin ilgili devletlerde arzu ettiği her tür kaynağa erişebilmesi karşılığında, Amerikan yanlısı rejimlerin iç yıkımdan korunması amaçlanıyordu.

Fakat Rockefeller'ın Chapultepec'teki bu etkinliği Dışişleri Bakanlığı'nın uluslararası bölümünden şiddetli muhalefetle karşılaştı; çünkü bu pakt, tüm uluslararası anlaşmazlıkların BM tarafından ele alınmasına yönelik Dumbarton Oaks ilkesiyle çelişiyordu. Rockefeller'ın faaliyetlerine ilişkin bir başka sorun daha vardı: çeşitli Latin Amerika ülkelerinde himayesine aldığı siyasal güçlerin türü. Dışişleri Bakanlığı içindeki Latin Amerika Araştırmaları Bürosu'nun başkanı Nicolo Tucci, "Benim bürom Güney Amerika'daki Nazi ve Faşist propagandasını bozmakla yükümlüydü, ama Rockefeller en azılı faşistleri ve Nazileri Washington'a davet ediyor," diyerek istifa etti.¹⁹

Bununla birlikte Rockefeller, Chapultepec konusunda kazandı ve her ne kadar San Francisco'daki Amerikan delegasyonunun içine alınmamış olsa da, bir şekilde orada bulundu ve konferansın en etkili şahsiyetlerinden birisi haline geldi. Çünkü oyları belirleyici ağırlığa sahip Latin Amerika delegasyonlarının bağlı olduğu isim, eski amiri ve ABD delegasyonunun başkanı Stettinius değil, Rockefeller'dı. Rockefeller, Latin Amerika bloğunun tüm ihtiyaçlarıyla ilgilendi (çamaşırlarını yıkamak için ABD Donanması'nı görevlendirdi) ve konferansla ilgili meselelerde ortak bir yol belirlemek üzere düzenli olarak onlarla bir araya geldi. Hatta Rockefeller'ın, FBI ile kendi Dışişleri Bakanı'ndan bile daha yakın ilişkileri vardı. Konferansta görevli baş FBI ajanına, Stettinius için hazırlanan FBI raporlarının kendi üzerinden geçeceğini söyledi. FBI buna uydu ve San Francisco Konferansı'nda hiçbir resmi rolü olmamasına rağmen tüm FBI malzemeleri Rockefeller'a iletildi. Stettinius ise bu bağlantıyı hiçbir zaman keşfedemedi.²⁰

19) *The Rockefellers*, s. 236.

20) Schlesinger, *Act of Creation*, s. 87.

İlk sorun, alenen faşist eğilimli hükümetiyle Arjantin konusunda patlak verdi. Rockefeller'ın Latin Amerika ülkelerini biraraya getirdiği yerel meclis toplantısından Arjantin'in BM'ye katılmasına izin verilmesi kararı çıktı. Hatta bu grup, Arjantin'in BM'de sandalye sahibi olmaması durumunda Ukrayna ve Belarus'un üyeliğini engelleyecekleri uyarısında bulundu ve böylelikle Sovyetler Birliği'yle büyük ve aleni bir çatlak ortaya çıktı. Stettinius, Latin Amerika ülkeleriyle uzlaşmak zorunda kaldı. İkinci ve BM ilkelerinin özü açısından çok daha ciddi sorun, Washington, bölgesel nüfuz alanlarını yok eden bir merkezi dünya örgütü doğrultusunda kampanya yürütürken, Rockefeller'ın Chapultepec Paketi'nin konferans tarafından kabul edilmesini sağlamaya çalışmasıydı.

Stettinius, bu konuda Rockefeller'la çarpışmayı denedi ve sonuçta, San Francisco'daki Amerikan delegasyonu içindeki en ciddi iç tartışma patlak verdi. Rockefeller becerikli bir biçimde Vandenberg'in desteğini almayı başardı; hem de bunu, Fairmont Oteli'nde iki tarafın da katıldığı gizli toplantıların en önemli kişisi ve Senator Vandenberg'in danışmanı John Foster Dulles'un büyük tepkisi pahasına yaptı. Hemen arkasından Savaş Bakanlığı devreye girdi ve McCloy, kendi ifadesiyle 'bir şeyi sarf etme, ama yine de ona sahip olabilme' meselesiyle ilgilenmek -başka bir ifadeyle, Washington'ın Batı Yarıküreyi denetimi altında tutmasını, ama aynı zamanda da Avrupa'ya müdahale etmekte serbest kalmasını sağlamak- üzere Washington'dan San Francisco'ya uçtu. McCloy, Rockefeller'ın tarafını tuttu, Stimson'a telefon etti ve ikisi, "Bunun çok da vahim bir şey olmadığı" konusunda birleştiler. Bu ikili aynı zamanda Rusya'nın Doğu Avrupa'da kendi emniyet kemeri (kendine ait bir nüfuz alanı) olması gerektiğini de kabul etmekteydi.²¹

Böylelikle Rockefeller, Stettinius'la giriştiği mücadeleyi kazanmış oldu ve BM Anayasası'nın 51. maddesiyle bölgesel düzeyde tekil ya da ortak meşru müdafaaya izin verildi. Sonradan Dulles, kendi ifadesiyle Rockefeller'ın müdahalesinin 'sonsuz değer'ini kabul edecekti. 1950'lerde bir akşam yemeğinde Rockefeller'ın yanında otururken Dulles şöyle dedi: "Sana bir özür borcum var. Eğer sizler bu işi yapmamış olsaydınız, hiçbir zaman NATO'ya sahip olamayabilirdik."²² Bununla birlikte Dulles'un bu sözü, oldukça çarpıcı bir biçimde onun ne kadar sığ bir hukuki düşünüş şekline sahip olduğunu gösteriyor. Rockefeller'ın Latin Amerika ve San Francisco'daki faaliyetlerinin asıl önemi çok daha derinlere gider.

21) Walter Isaacson ve Evan Thomas, *The Wise Men*, New York 1986, s. 275-276.

22) Schlesinger, *Act of Creation*, s. 174.

O, Amerikan küresel gücünün nasıl organize edilmesi gerektiğine dair, Roosevelt'in BM modeline kısmen alternatif, kısmen onu tamamlayıcı nitelikte bir siyasi model öneriyordu: anti-komünizm üzerine kurulu bir dost-düşman sistemi aracılığıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne tabi bir kapitalist dünyanın ana hatları. Rockefeller'ın San Francisco'da diktiği meşe palamudu, sonradan Acheson'ın meşesi haline gelecekti.

Dulles'dan Huntington'a

Paul Nitze'ye göre Dulles, Acheson'ın düşüncesinin tam siyasi anlamını aslında hiçbir zaman gerçekten kavramadı. 1940'ların sonundaki Amerikan merkezli yeni dünya düzeninin tasarlanmasında, Acheson'ın yardımcısı olan Nitze, Acheson'la Dulles arasındaki farklılıkları, 1950'lerin sonunda Arnold Wolfers tarafından derlenen bir kitaba yazdığı "Coalition Policy and the Concept of World Order" (Koalisyon Politikası ve Dünya Düzeni Konsepti) başlıklı bölümde açıklar.²³ Bu yazıda Nitze, Soğuk Savaş ittifakları üzerine iki düşünce okulu olduğunu belirtir. Bunlardan birincisi, düşman 'Sovyet-Çin komünist bloğu'na karşı ABD ve müttefiklerinin güvenliğini koruma ihtiyacıyla ortaya çıkmıştır. Nitze'ye göre, "Bay Dulles her zaman olmasa da, bazen [bu okulun] üyesi olmuştur." Nitze'nin de taraftarı olduğu ikinci bir düşünce okulu daha vardı. Buna göre,

Amerika Birleşik Devletleri dış politikası, salt negatif ve defansif değil, pozitifdir ya da öyle olmalıdır. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarları ve güvenliğinin doğrudan, millet olarak süregelen gelişimimizle uyum içinde bir dünya düzeninin yaratılması ve devam ettirilmesine bağlı hale geldiğini ifade eder.

Nitze'nin açıklamasına göre, 1946'da başlayan ve 1953'te tamamlanana kadar devam ettirilen bu pozitif çaba, bir bölgesel ittifaklar sisteminin kuruluşu üzerine odaklanmıştır. Nitze, bu güç mekanizmasının -yalnızca bir alanda olmak kaydıyla- "Birleşmiş Milletler yapısının sahip olduğu türden dünya çapında boyutları" olduğunu bildirir. Bu alan, IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası'nın hayati önem taşıdığı ekonomi alanıdır.

Nitze'nin bu düşüncesi sonraları daha açık bir biçimde Samuel Huntington tarafından ayrıntılarıyla ortaya konmuştur:

23) Arnold Wolfers (der.), *Alliance Policy in the Cold War*, Baltimore 1959.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki iki onyıllık boyunca Amerika Birleşik Devletleri Yönetimi'nin dünya siyasetindeki gücü ve Sovyetler Birliği'ne karşı diğer yönetimlerle bir ittifaklar sistemi geliştirmedeki çıkarları, [iş dünyasının] ulusötesiciliğinin [transnasyonalizm] yükselişini olanaklı kılan temel siyasal koşulu üretti. Batı Avrupa, Latin Amerika, Doğu Asya, Güney Asya'nın büyük kısmı, Ortadoğu ve Afrika, edebi bir kelamla 'Hür Dünya' olarak tanımlanan ve aslında bir güvenlik kuşağı olan bölgenin içinde yer aldılar. Bu kuşaktaki ülkelerin yönetimleri: (a) Washington'dan ülkelerinin bağımsızlığına ve bazı durumlarda hükümetin otoritesine dair açık ya da örtülü garanti almayı; ve (b) önemli görülen bazı hedefler adına çeşitli Amerikan hükümet ve hükümetdışı örgütlerinin topraklarına girmesine izin vermeyi kendi çıkarlarına buldular. I. F. Stone'un deyişiyle, 'Pax Amerikana, Standard Oil, Chase Manhattan ve Pentagon'un 'enternasyonalizm'idir.'²⁴

Böyle bir dünya düzeni içinde, hangi rol biçilmiş olursa olsun BM ve organlarının rolü, Amerika'nın üstünlüğünü sağlayan siyasal yapılara yardımcı olmanın ötesine geçemezdi.

Finali Sahneye Koyarken

San Francisco Konferansı, kendisine yakışır biçimde St. Francis Yat Kulübü'nde Nelson Rockefeller'ın düzenlediği ve "kapanışı kutlamak üzere 'Brezilyalı Bomba' Carmen Miranda'nın sahne aldığı" bir son dakika galasıyla son buldu.²⁵ Bunu, Opera Binası'ndaki koreografisi fevkalade bir final izledi: mavinin çeşitli tonlarında lüks sahne süslerinden oluşan bir dekoru aydınlatan spotlar, delegeler için bir akış şeması, sahenin arkasındaki gizli bir odada BM Anayasası'na atılacak her imzanın tek tek provası ve imzalayan devletlerin alfabetik geçit töreninde Arjantin'in ilk sırayı almasını önlemek için son dakika manevraları.²⁶ Tören tamamlanır tamamlanmaz, "silahlı muhafızlar Anayasa'yı aceleyle üst

24) Samuel Huntington, "Transnational Organizations in World Politics", *World Politics*, Nisan 1973.

25) *Act of Creation*, s. 243. Burada da Rockefeller, bu yeni dünya örgütünün Genel Kurulu'nun inşa edileceği yer olarak Manhattan'ı beğendirmeye uğraşına devam etti.

26) *Act of Creation*, s. 243 ve 251-257. İşlerin akışını aksatan tek diplomatik olay bu değildi. Tören için Truman geldiğinde Stettinius, Fairmont Oteli'nin çatı katında sadece Amerikalılar için bir ziyafet verdi ve burada, turistlere fıkra anlatan neşeli bir tur rehberi edasıyla Beş Büyükler'in toplantıları ve oturma düzenlerini anlattı. ABD delegasyonundaki tek kadın, yüce gönüllü Virginia Gildersleeve (J.K. Rowling'in bir kahramanı) 'uluslararası terbiye eksikliği' ve 'görgü kurallarının rezilce ihlal edilmesi'nden yakındı. BM Anayasası'nın en güçlü satırlarını eğitim ve insan haklarına önem veren Virginia'ya borçluyuz.

kata götürdüler ve otuz beş kilo ağırlığında yanmaz kasanın içine koydular.” Sonra bu kıymetli kargo, Konferans’ın Genel Sekreteri Alger Hiss tarafından özel bir Silahlı Kuvvetler uçağıyla Washington’a taşındı (kargonun bir aksilik olursa diye kendi paraşütü vardı). Beyaz Saray’daki teslimat sırasında aynı şekilde resmi bir karşılama bekleyen Hiss, Başkan’ı gömleğinin kolları sıvanmış, elinde bir bardak burbon, şifreli çelik kutu içindeki yeni Akit’in görkemine kayıtsız bir ruh halinde bulunduğu mosmor olmuştu.

San Francisco Konferansı’ndan sonraki süreç de daha az sembolik değildi. Milletler Cemiyeti, ABD Senatosu’nda yok edilmişken BM, Kongre’de şevkle karşılandı ve Kongre üyeleri tarafından neredeyse yakışsız bir ivedilikle onaylandı (Antlaşma’yı imzalayan 49 devlet içinde yalnızca Somoza’nın Nikaragua’sı ve El Salvador bu konuda Amerikalıları geçti). Yalnızca iki ret oyu verildi. Kendisini haklı olarak Opera Binası’ndaki başarının mimarlarından birisi sayan Senatör Vandenberg, ateşli bir nutuk attı: “Bu büyük maceraya devam etmeye hazırım. Başka bir seçenek göremiyorum. İnaniyorum ki bu, dünyayı yüceltecektir.” Vandenberg, insanlar bazı imzacı devletlerin “daha imzayı atarken bile, benimsedikleri şeyin tam tersini yaptığını” ileri sürebilir; ama “ben onlara, böylesine kasvetli bir suçlamada ne kadar haklı çıkarsanız, bu kötü gelgitleri durdurmayı vaat eden bu yeni modele o kadar ihtiyacımız var (...) siz ne kadar haklı olursanız, San Francisco Anayasası’nın hedeflediği özgürleşmeye yönelik talebin önemi daha da artar şeklinde cevap veriyorum” diyordu.²⁷ BM’nin karakteristik ikiyüzlülüklerine dair daha güzel bir özdeyiş bulunamazdı: BM’nin egemen güçlerinin davranışları ne kadar acımasız ve kinikse, onun yüceltici ilkelerinin özünü ‘talep’ etmek ve ‘hedeflemek’ o kadar gereklidir. San Francisco’daki misyonunu yerine getirdikten sonraki birkaç gün içinde Truman tarafından kaba bir biçimde ıskartaya çıkarılan Stettinius’un kaderi, sonraki yıllar için ABD’nin büyük planları içinde BM’ye atfedilen gerçek statüye dair daha gerçekçi bir barometredir. Soğuk Savaş boyunca ABD’nin küresel stratejisi Acheson’cı çizgi doğrultusunda yol almıştır.

Schlesinger’in kitabına göre BM’nin kuruluşu, “başından beri Dışişleri Bakanlığı tarafından tasarlanan, iki aktif Başkan tarafından idare edilen ve Amerikan gücüyle iteklenen bir Amerika Birleşik Devletleri

27) *Act of Creation*, s. 266.

projesiydi.” Schlesinger açıkça şunu söylüyor: San Francisco’da “Stettinius, kendi ulusunun zaten halihazırda egemen olduğu ve biçimlendirdiği bir girişime başkanlık ediyordu.”²⁸ Ona göre, elde edilen sonuç müthiş bir başarıydı: “Sayısız başarılarıyla haklı olarak gurur duyan bir ulus için bu emsalsiz kazanım hep o şanlı listenin en üstünde yer almalı” ve öteki halklar, BM’yi onlara ihsan ettikleri için Amerikalılara minnettar olmalıdır. “Birleşmiş Milletler, er geç Amerika Birleşik Devletleri’nin dünyaya verdiği en göz kamaştırıcı hediye olacaktır,”²⁹ diyor Schlesinger. Peki, bu çekici vizyon (Amerika’nın insanlık üzerindeki hâkimiyetinin sonucu bakımdan insanlığa yüce hediyesi) tarihsel bakımdan gerçekçi midir?

Daha Gelişkin Bir Gündem

Kapitalist dünya siyaseti üzerindeki Amerikan hâkimiyetini (ve SSCB için veto korumasını) Roosevelt’in BM projesinin sağladığı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, Amerikalı liderlerin BM örgütünü ABD hegemonyasının başlıca aracı olarak yetersiz bulması tuhaf görünebilir. Acheson’ın bu dünya örgütüyle ilgili bir başka ifadesi bize ipucu sunabilir. Acheson, BM’nin on dokuzuncu yüzyıla ait bir düşünce olduğunu ileri sürmekteydi. Çünkü resmi söylemde, tıpkı ondan önceki Milletler Cemiyeti gibi BM’nin varoluş nedeni de, (kapitalist) devletler arasındaki büyük güç savaşlarına, onları durduracak ortak eylemlere yönelik kurallar koyarak son vermektir. Britanya ve iki dünya savaşı arasındaki dönemin durumdan hoşnut diğer güçleri için, bu, çok beğenilen bir ilkeydi. Londra o tarihe kadar zaten dünya genelinde istediklerini (ve hatta fazlasını) ele geçirmişti ve Milletler Cemiyeti’nin özünde yer alan, hukukunun temelini oluşturan liberal yasalılık (E.H. Carr tarafından mükemmel bir biçimde ele alınmış ve eleştirilmiştir³⁰) tam da Britanya’nın çıkarlarına hizmet ediyordu.

Ortak güvenlik ilkesi, Britanya ve diğer Avrupa imparatorluklarının çözülmesinde etkili olan kendi kaderini tayin hakkına yönelik Wilsoncu düzeltmeyle birlikte, Roosevelt’in BM düşüncesinin merkezini oluşturdu. Ancak ortak güvenlik anlayışının, dünya düzeninde revizyon is-

28) *Act of Creation*, s. 174.

29) *Act of Creation*, s. xiii, xviii, 279.

30) E. H. Carr, *The Twenty Years’ Crisis*, 1946.

tuyen güçlere karşı statükoyu koruma işlevini yerine getirmesi, Amerikan hegemonyası altındaki bir dünya açısından anlamsızdı. Çünkü Britanya'dan farklı olarak ABD, Batı Avrupa ve Doğu Asya'daki diğer bütün kapitalist güçlere *tekkutuplu* bir kontrol sistemi empoze edecek kaynaklara sahipti. Bu anlamda Acheson haklıydı: Ortak güvenlik ilkesi, ABD hegemonyası altında eski moda ve gereksizdi. Bu ilke hâlâ, Amerikan hâkimiyetinden önceki Avrupa merkezli dünyanın en inatçı sorunlarından birini hedef alıyordu.

Elbette ABD'nin tüm merkezin gardiyanı ve yöneticisi rolünü onayabilmesi için, Amerikan devletinin sürekli silahlanması gerekmekteydi. Diğer yandan bu, ülke içindeki siyasal iktisatla ilgili oldukça zorlu sorunların çözümüne yardımcı olabilir görünüyordu. Bu koşullar altında BM, ana kapitalist merkezler arasındaki ilişkileri stabilize etmeye yarayan bir araç olarak yalnızca gereksiz değil, Acheson'cu bir bakış açısıyla gereksizden de öteydi. Statükonun ortak siyasal savunumu doğrultusunda BM, -en yumuşak ifadeyle- ABD'ye hiç de yardımcı olmayan bir hukuki ilke geliştirdi: mutlak ulusal egemenlik. Bu da, Amerikan emperyalizminden ziyade Britanya emperyalizmi çağına uygun bir ilkeydi. Britanya, diğer *kapitalist* devletlerin iç düzenlerini baskı yoluyla yeniden şekillendirme kapasitesine hiçbir zaman sahip olmadı. Britanya'nın özelliği, kapitalizm-öncesi toplumların içindeki gelenekçi güçlerin direnişini yenilgiye uğratarak bu toplumların yönetimini ele geçirmek ve onları yeniden biçimlendirmektir. Dolayısıyla, imparatorluğun sınırlarına ulaştıktan sonra devletlerin mutlak egemenlik hakkı ve içişlerine karışmama ilkesi tam da Britanya tarafından kabul edilebilir bir şeydi.

Ancak Washington'ın farklı ve çok daha gelişkin bir gündemi vardı: birincisi, halihazırdaki kapitalist devletlere nüfuz etmek ve onların iç düzenlerini Amerikan hedeflerine uyacak biçimde yeniden düzenlemek; ve ikincisi, Amerika'nın modernliğe gidiş yolunu, gelenekçilik değil, farklı bir modernlik adına reddeden toplumsal güçleri bozguna uğratmak. BM modeli, Washington açısından son derece önemli olan bu meseleleri hiç de hedef almıyordu. Aksine bu model, ulusal egemenliğe yaptığı vurguyla Amerikan müdahaleciliğine karşı bir fikri savunma yoluuydu. Sonuçta BM'nin siyasal ve hukuki düzeni, ABD'yi rejim değişikliklerini gizlice organize etmeye zorlayarak İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Amerikan faaliyetlerinin çoğu önünde ciddi bir engel oluştur-

du. Amerikan tarzı modern hayata yönelik tüm direnişe ('Komünizm' olarak temalaştırılmıştır) karşı hür dünyayı (serbest piyasa dünyasını) birleştirme doğrultusundaki Acheson'cu ilke, kısa sürede BM Anayasası'ndaki söylemin üstesinden geldi. Bu ilke, Sovyet tehdidini arttırmak suretiyle kapitalizmin Avrasya, Batı Avrupa ve Japonya'daki başlıca iki merkezini ABD'nin yarı himayesi haline getirdi; böylelikle Washington, Almanya ve Japonya'nın kendisine rakip olarak bölgelerini yeniden düzenlemeye yönelik jeopolitik stratejiler geliştirmeleri tehlikesinden kurtularak, bu iki ülkeyi bölgelerinin sanayi merkezleri olarak yeniden inşa etme olanağı buldu. Bu yüzden, SSCB için belirgin bir sembolik öneme sahip olan BM sistemini felce uğratmak, Acheson'cu üstünlük anlayışının zorunlu bir bileşenydi.

Çöküşten Sonra

Nasıl ki Kore, Soğuk Savaş'ın başlangıcının habercisi olduysa, 1991'deki Birinci Körfez Savaşı da Soğuk Savaş sonrası BM'nin habercisi oldu. Saddam Hüseyin'in koşulsuz devlet egemenliği ilkesini çiğneyerek Kuveyt'i işgal etmesi, ABD'nin, Sovyetler Birliği yok olmaya doğru giderken hegemonyasının yeni menziline göstermek için BM'yi en uç noktaya kadar sömürmesine olanak tanıdı. Ancak Soğuk Savaş sonrası dünyada BM'nin ABD'nin işine yarayabilmesi için, devlet egemenliği ilkesinin her zamankinden daha fazla bir kenara konulması gerekiyordu. Çünkü bu ilke, devletlerin kendi iç siyasal ekonomilerini diledikleri gibi düzenlemekte özgür olduklarını varsayıyordu. Oysa Amerikan (ve başta Britanya olmak üzere Avrupa) iş dünyasının kârları, çok ciddi bir biçimde diğer devletlerde yabancı finansal yatırımcılara sınırsız özgürlük tanıyan, yabancı şirketlere sınırsızca yerli firmaları satın alma hakkı veren ve entelektüel mülkiyet üzerindeki rant tekelinin sınırsızca korumasını sağlayan iç düzenlemelere dayanmaktaydı. BM Anayasası bunlardan hiçbirini garanti altına almıyor, aslında bunlara karşı işliyordu.

Dolayısıyla, 1990'larda ABD ve onun Avrupalı ortakları, egemenliğin koşulsuz olmadığını, 'uluslararası topluluk' tarafından devletlere rejimlerinin kabul edilir olup olmamasına göre verilen ya da geri alınan bir ruhsat olduğunu ileri sürerek BM'nin geleneksel söylemini değiştir-

meye çalıştılar. Bu değişimi hazırlarken (bir sürü hukukçu ve diplomat çalıştı bu iş için) Washington (ve Londra), iyi bir etki yaratmak amacıyla BM idealleri içinde yer alan başka bir koldan destek aldılar. Birbirleriyle çelişen hükümler içeren eklektik BM Anayasası, ulusal egemenlik konusunda katı bir ısrar sergileyenlere karşı hazır bir panzehir sunuyordu. Çünkü BM Anayasası, her şeyden önce evrensel insan haklarına dair güçlü bir bildirgeydi. İnsan hakları, o devrin yüce değeri idi ve bu değer, insan haklarının korunmasına yönelik yeni bir 'askeri hümanizm'i meşrulaştırıyordu. NATO, BM Genel Sekreteri'nin hayır duası ve Güvenlik Konseyi'nin satış sonrası hizmetiyle, insan hakları ve serbest piyasa adına Balkanlar'da savaş açabildi. 1990'ların sonunda, Roosevelt'in başlangıçtaki Amerikan küresel gücünün temel aracı olarak BM vizyonu, yeniden canlanabilir görünüyordu. Ve bu, Roosevelt'in Yalta'da güçlülükle hayal edebileceği bir biçimde Rusya'nın şimdi ABD'nin bağımlı devletleri arasında sayılabilir hale gelmesiyle birlikte, onun beklentilerinin de ötesine geçebilirdi.

Ancak bu değişim bile, sonraki Amerikan başkanlarını bir hegemonya aracı olarak seçtikleri BM'ye güvenmek için ikna etmeye yetmedi. Beyaz Saray, diğer kapitalist devletleri kendi güvenlikleri için ABD'ye bağımlı kılan tek odaklı güvenlik ittifakları çerçevesinde oluşturulan bir üstünlük modeline bağlı kalmaya çalışmaya devam etti. Fakat şu andaki Cumhuriyetçi yönetim altında Acheson'cu 'çevreleme' jeopolitikası tepe taklak edilmiştir: Avrasya anakarasıyla karşı karşıya gelerek iki Avrasya çevre bölgesini korumak yerine Bush, ABD gücünü anakaranın merkezine (Doğu Akdeniz'den Körfez'e, Orta Asya bölgesinden Çin'in batı sınırlarına kadar uzanan bir alan) sokmaktadır. İç işlerinde istikrarsız olan bu alan, belli başlı bütün Avrasya güçleri için kaygı verici niteliktedir. Bu bölge ayrıca, Rusya hariç diğer tüm Avrasya devletlerinin ihtiyaç duyduğu enerji rezervlerini içinde barındırmaktadır. Washington bu bölgeyi elinde bulundurarak, hatta eski düşmanları Moskova ve Pekin'i kuşatarak, Soğuk Savaş'ta sahip olduğu türden bir üstünlüğün daha geniş bir versiyonu için manivela gücü elde etmeyi hedefleyebilir. Bu açıdan, 'terörizm' çerçevesinde tanımlanan yeni bir küresel bölünme, geniş menzilli bir müdahalecilik için, ne kadar istekli olursa olsun BM Sekreteryası'nın sunabileceği tüm hukuki formüllerden çok daha esnek bir temel sağlar.

Bu ihtimal gerçekleşseydi, tıpkı Soğuk Savaş günlerinde olduğu gibi bir kez daha BM, yardımcı düzenek olarak Amerikan hegemonyasının çerçevesi içine yerleştirilmiş olacaktı; ama bu kez, Güvenlik Konseyi'nin diğer dört daimi üyesi sıkı bir biçimde ABD'nin talimatlarının emrinde olacaktı (dehşet verici bir dünya diktatörlüğü motoru). Eğer BM'ye ket vurulursa, o zaman Washington, en azından BM'nin başka herhangi bir güç tarafından ABD ve onun Britanyalı yardımcısının yırtıcı içgüdüleri üzerinde etkin bir kontrol aracı olarak kullanılma ihtimali kalmadığından emin olabilir. Yıllar boyunca Güvenlik Konseyi'nde kullanılan gerçek anlamdaki vetolar, yalnızca Amerikan vetoları olmuştur.

Bush'un 'tektarafçılığı', yeni bir güvenlik ittifakları grubu ve buna uygun son derece genişlemiş temel düzenlemeler öngören, dost-düşman ilişkilerine dayalı bir küresel bölünme yapısının yeniden canlanışını temsil eder. 1990'ların geleneklerine alışkın müttefikler için bu durum oldukça şaşırtıcı olmuştur. Fakat Roosevelt'ci çerçeve hâlâ -hem belki daha da tehlikeli bir biçimde- varlığını sürdürmektedir. BM Anayasası'nı ihlal eden tüm Amerikan savaşları içindeki en yüzsüz savaştan sonra Güvenlik Konseyi'ndeki tüm eller, -bazıları can atarak, diğerleri öfkeli ama sessiz kalarak- fethedenler tarafından atanan kukla otoriteyi onaylamak ve fethi tasdik etmek üzere havaya kaldırılmıştır.³¹

Bununla birlikte, yalnızca Amerikalı ve Britanyalı işgalcileri değil, onların BM'deki işbirlikçilerini de vuran Irak *direnışı*, 'uluslararası topluluk'un 'hegemon'a duyduğu güveni sarsmıştır. Genel Sekreter Annan bile dünyaya -sanki onun yönetimi altında böyle bir hata hiç olmamış gibi- "BM ile ABD'nin birbirine karıştırılmaması konusunda dikkatli olunması gerektiğini" söylemek zorunda kalmıştır.³² Ancak Birleşmiş

31) Güvenlik Konseyi, 16 Ekim 2003: "uluslararası topluluğun geniş ölçüde temsili Yönetim Konseyi'nin kuruluşuna gösterdiği olumlu tepkiyi *memnuniyetle karşılar*"; "Yönetim Konseyi'nin Irak halkını harekete geçirmeye yönelik çabalarını *destekler*"; "Yönetim Konseyi ve onun bakanlarını, ilerideki gelişimi hakkında hiçbir önyargıya sahip olmaksızın Irak devletinin egemenliğini temsil eden geçici Irak yönetiminin temel organları olarak *tespit eder*"; "ortak komuta altında bir çokuluslu gücü, Irak'ta güvenlik ve istikrarın korunmasına katkıda bulunmak amacıyla tüm önlemleri almakla *yetkilendirir*"; ve "bu çokuluslu güç adına Amerika Birleşik Devletleri'nden bu gücün çabaları ve kaydettiği ilerlemelerle ilgili Güvenlik Konseyi'ne rapor sunmasını *talep eder*". İmza: Fransa, Rusya, Çin, Birleşik Krallık, ABD, Almanya, İspanya, Bulgaristan, Şili, Meksika, Gine, Kamerun, Angola, Pakistan, Suriye. Bu durumu, Pol Pot rejimi Demokratik Vietnam Cumhuriyeti tarafından yıkıldıktan on dört yıl sonra bu rejimin temsilcilerinin BM'de hâlâ sandalye sahibi olmasıyla kıyaslayın.

32) *Financial Times*, 22 Ağustos 2003.

Milletler içinde bir şeylerin deęiőeceęine dair pek fazla işaret görülmemektedir. BM'nin gerçek bir reformdan geçirilmesi için muhtemelen - örgütün en keskin eleőtirmeni Danilo Zolo'nun ima ettiği gibi³³- Güvenlik Konseyi'nin statüsü ve bileőtiminde deęiőtiklięi zorlamak ve yetkinin belirgin bir biçimde Genel Kurul'a geçmesini sağlamak amacıyla birkaç büyük   nc  Dünya ülkesinin  rg ttten çekilmesi gerekmektedir. Yalnızca bu tür bir Çok, 1945'te yaratılan bu zırhla kaplı yapıyı  atlatabilir. Ne var ki söz konusu hamleyi yapmaya aday milletlerin yozlaőtmiŐ ve esnek liderliklerine bir bakış, böyle bir Şeyin gerçekleŐme ihtimalinin bir  topya olduğunu görmek için yeterlidir. Őu an için Amerikan gücüne karŐ direniŐ, Upper East Side'daki lobilerde değil, Felluce ve Baędat'ın dar sokaklarında gerçekleŐmektedir.

(Türkçesi: Derya Kömürcü)

33) *Cosmopolis*, Cambridge 1997, s. 170. Bu eser ve onun devamı niteliğindeki *Invoking Humanity: War, Law and Global Order*, Birleşmiş Milletler'e dair bugüne kadarki en eleőtirel deęerlendirmelerdir.